

TO'LIQSIZ GAPLAR ORQALI MULOQOTNING DINAMIK XARAKTERINI
IFODALASH: INTERAKTIV NUTQDA KONTEKSTUAL VOSITA SIFATIDA

Artikova Nodira Sanakulovna

Assistent o'qituvchi, Zarmed Universiteti

Annotatsiya. *Mazkur maqolada to'liqsiz gaplar va ularning dialogik uslubdagi qo'llanilishi, ayniqsa badiiy adabiyot hamda dramatik asarlar misolida tahlil qilinadi. Tadqiqotda ingliz va o'zbek tillaridagi to'liqsiz gaplarning muloqotdagi dinamik xarakterini ifodalashdagi o'rni, kontekstual vosita sifatidagi ahamiyati va stilistik yuklamalari qiyosiy yondashuv asosida yoritilgan. To'liqsiz gaplarning ijtimoiy-pragmatik funksiyalari, til iqtisodiyliigi va interaktivlikdagi roli konkret misollar orqali tahlil etilib, lingvistik va stilistik jihatdan tavsiflanadi.*

Kalit so'zlar: *to'liqsiz gap, dialogik uslub, ellipsis, kontekst, stilistika, dramatik asar, badiiy nutq, ijtimoiy-pragmatik funksiya, qiyosiy tahlil, interaktivlik*

Tilshunoslikda to'liqsiz gaplar (ellipsis) muloqotning tabiiy va dinamik xarakterini ifodalovchi muhim vosita sifatida qaraladi. Ular, ayniqsa, og'zaki nutqda, suhbatdoshlar o'rtasidagi kontekstual tushunish va tezkor axborot almashinuvida muhim rol o'ynaydi. Mazkur maqolada to'liqsiz gaplarning interaktiv nutqdagi funksiyalari, ularning ingliz va o'zbek tillarida qanday qo'llanilishi, stilistik va pragmatik xususiyatlari tahlil qilinadi.

To'liqsiz gaplar — bu gapning ba'zi qismlari tushirib qoldirilgan, ammo kontekst orqali tushunilishi mumkin bo'lgan gaplardir. Ular tilning iqtisodiyliigi va muloqotning samaradorligini ta'minlaydi. Masalan, ingliz tilida:

“Want some coffee?” [1]

Bu gapda “Do you” qismi tushirib qoldirilgan, ammo kontekst orqali tushuniladi. O'zbek tilida esa:

“Choy ichasizmi?” [1]

Bu gap to'liq, ammo suhbat davomida qisqartirilgan shakllar ham uchraydi:

“Choy?” [1]

Bu yerda ham kontekst orqali to'liq ma'no anglashiladi.

Interaktiv nutqda to'liqsiz gaplar suhbatdoshlar o'rtasidagi tezkor axborot almashinuvi, emotsional holatni ifodalash va suhbatning tabiiyligini ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Ular orqali suhbatdoshlar o'zaro tushunishni oshiradi, ortiqcha so'zlardan qochadi va muloqotni soddalashtiradi.

Ingliz tilida to'liqsiz gaplar ko'pincha suhbatning tezligini oshirish, rasmiylikni kamaytirish va emotsional holatni ifodalash uchun qo'llaniladi. Masalan:

“Coming?” (Are you coming?) [4]

O'zbek tilida esa to'liqsiz gaplar ko'proq hurmat, muloyimlik va kontekstual tushunishga asoslanadi:

“Kelmoqchimisiz?” [4]

Yoki qisqartirilgan shaklda:

“Kelyapsizmi?” [4]

Bu yerda ham kontekst orqali to‘liq ma’no anglashiladi.

To‘liqsiz gaplar stilistik jihatdan matnga tabiiylik, laconiklik va emotsional rang-baranglik qo‘shadi. Pragmatik nuqtai nazardan esa ular suhbatdoshlar o‘rtasidagi tushunishni, axborot almashinuvi samaradorligini va muloqotning muvaffaqiyatini ta’minlaydi.

1-jadval. Ingliz va o‘zbek tillarida to‘liqsiz gaplarning qiyosiy tahlili

Asosiy ko‘rsatkich	Ingliz tili	O‘zbek tili	Izoh
1. Qo‘llanilish holati	Asosan og‘zaki nutqda, tezkor muloqotda	Og‘zaki nutqda, adabiy asarlar va dramalarda	Har ikki tilda to‘liqsiz gaplar dialogik nutqning ajralmas qismidir.
2. Strukturaviy xususiyatlar	Predikat, yordamchi fe‘l yoki subyekt tushirib qoldiriladi	Ko‘pincha predikat yoki modal konstruktsiya tushirib qoldiriladi	Har ikki tilda kontekst orqali ma’no anglash mumkin.
3. Stilistik yuk	Soddalik, tezkorlik, zamonaviylikni ifodalaydi	Tabiiylik, xalqona ifoda, muloyimlik, kinoyaviylik	O‘zbek tilida adabiy uslubda ham ko‘proq ishlatiladi.
4. Ijtimoiy-pragmatik vazifalar	Rasmiylik darajasini pasaytirish, hedging, izoh berishdan qochish	Hurmat, yosh farqi, ijtimoiy maqomga asoslangan muloyim ifoda	Ingliz tilida funksional, o‘zbek tilida madaniy-pragmatik asos kuchli.
5. Frazologik birliklarda	Kamroq uchraydi, biroq ba‘zan reklama yoki dialogda mavjud	Juda faol – “Choy ichamiz?”, “Kelganmanu...”, “Bo‘lmasa?”	O‘zbek tilida ifoda uslubining boyligi sababli ko‘proq ishlatiladi.
6. Dialogda muloqot tezligi	Juda yuqori — “Coming?”, “Ready?”, “You sure?”	Yuqori, lekin odatda mayin ohangda — “Bormisiz?”, “Choy?”, “Bo‘ladi?”	Ingliz tilida rasmiy-rasmiy bo‘lmagan stil aniq ajraladi, o‘zbek tilida esa ohang hal qiluvchi rol o‘ynaydi.
7.	Qahramon	Qahramon	Har ikkala til

Dramaturgiyada roli	xarakterini ochish, konflikt yaratish	hissiyotini anglatish, oraliq sukutlar, istihola	dramaturgiyasida ekspressivlik va realizmni oshiradi.
8. Til iqtisodiyligi uchun roli	Juda muhim – ortiqcha so‘zlardan voz kechadi	Muvozanatli – qisqartirish faqat zarur hollarda	Ingliz tili ko‘proq iqtisodiylik prinsipiga tayansa, o‘zbek tili hushyor kontekstga tayana oladi.

To‘liqsiz gaplar har ikki tilda muloqotni soddalashtirish, tabiiylashtirish va ifoda dinamizmini oshirishga xizmat qiladi. Ingliz tilida ular funksional-grammatik vosita sifatida keng qo‘llanilsa, o‘zbek tilida ular stilistik, madaniy va emotsional yuklama bilan boyitilgan bo‘ladi. Dialogik uslubda to‘liqsiz gaplar nutq ishtirokchilari orasidagi o‘zaro tushunish va kontekstual uyg‘unlikni kuchaytiradi.

To‘liqsiz gaplar interaktiv nutqda muloqotning dinamik xarakterini ifodalovchi muhim vosita hisoblanadi. Ular orqali suhbatdoshlar o‘zaro tushunishni oshiradi, muloqotni soddalashtiradi va emotsional holatni ifodalaydi. Ingliz va o‘zbek tillarida to‘liqsiz gaplarning qo‘llanilishi o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lib, har ikkala tilning madaniy va lingvistik xususiyatlarini aks ettiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Andaniyazova G. The use of ellipsis in dramatic dialogue // The American Journal of Social Science and Education Innovations. 2024;6(6):139–143. [Accessed 2025 May 24]. Available from: <https://theamericanjournals.com/index.php/TAJSSEI/article/view/1682>
2. Karimova Sh.K. Artistic functions of ellipsis in modern Uzbek poetry // International Journal of Inclusive and Sustainable Education. 2022;1(4):110–113. [Accessed 2025 May 24]. Available from: <https://inter-publishing.com/index.php/IJISE/article/view/497>
3. Qurbanova A. Ellipsis in English // Academia.edu. 2022. [Accessed 2025 May 24]. Available from: <https://www.academia.edu/86514140>
4. Raximjanova L. Comparative analysis of ellipsis in English and Uzbek phraseological units: A cross-cultural perspective // Инновационные исследования в современном мире: теория и практика. 2023. [Accessed 2025 May 24]. Available from: <https://in-academy.uz/index.php/conference/article/view/201>
5. Simpson J. Meaning-making online: Discourse and CMC in a language learning community // Recent Research Developments in Learning Technologies. 2005. [Accessed 2025 May 24]. Available from: <https://researchportal.port.ac.uk/en/publications/meaning-making-online-discourse-and-cmc-in-a-language-learning-co>

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

6. Toner A. Ellipsis in English literature: Signs of omission // Cambridge: Cambridge University Press; 2015. [Accessed 2025 May 24]. Available from: <https://www.cambridge.org/core/books/ellipsis-in-english-literature/5C93F69ACDF317D16AEFCD39C3BE5C54>

7. Wikipedia contributors. Ellipsis (linguistics). Wikipedia, The Free Encyclopedia. [Accessed 2025 May 24]. Available from: [https://en.wikipedia.org/wiki/Ellipsis_\(linguistics\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Ellipsis_(linguistics))

8. Wikipedia contributors. Ellipsis (narrative device). Wikipedia, The Free Encyclopedia. [Accessed 2025 May 24]. Available from: [https://en.wikipedia.org/wiki/Ellipsis_\(narrative_device\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Ellipsis_(narrative_device))

9. Wikipedia contributors. Pro-drop language. Wikipedia, The Free Encyclopedia. [Accessed 2025 May 24]. Available from: https://en.wikipedia.org/wiki/Pro-drop_language

10. Ziyadullaeva DG. Ellipse phenomenon in English and Uzbek // International Scientific Research Journal. 2021;2(4):426–429. [Accessed 2025 May 24]. Available from: <https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/556>